

RÁCZ JÁNOS

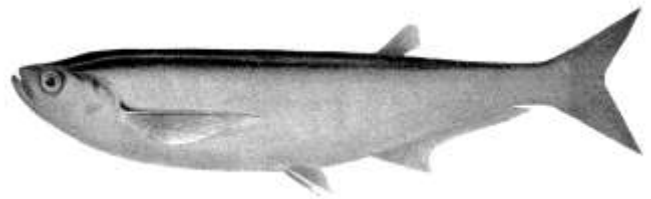
BALATONFÜRED HALFAUNÁJA – III. RÉSZ

Folytatva az előző számokban közölt tájnyelvi elnevezéseket, ebben a részben az *Új Magyar Tájszótár I–IV.* (ÚMTsz. Bp., 1979–) eddig megjelent köteteknek, valamint egyéb tájszótáraknak és nyelvjárási szógyűjteményeknek azokat a halneveit tárgyaljuk, amelyek Balatonfüreden, illetve a Balaton-mellék népnyelvében használatosak.

A Balaton halbőségéről igen sok forrásban találunk beszámolókat. Evlia Cselebi, a híres török világutazó is számot ad személyes tapasztalatairól a XVI. században: „*Ezernél többféle fajta hal van benne, melyek ízletesebbek, mint a más országbeliek. Van rajta negyven-ötven hajó, melyek egyik várból a másikba viszik a kereskedőket és látogatókat. Azt mondták nekem, hogy a mélysége ötven rőf, de én nem mértem meg, a hazugság pedig tilos.*” Egykori tudományos folyóirat, az 1834. évi Tudományos Gyűjtemény balatoni ismertető cikkében részletesen bemutatja a halakat és a halászati módszereket. Dicséri a tó halait: „*Igen sokféle nemei a halaknak találtak a Balatonban: ezeknek egyáltalánban a húsok tömöttebb, keményebb, egészségesebb, és jobb ízű, mint a más vizekben élő halaké.*” A balatoni halállomány fejlesztése már Széchenyit is foglalkoztatta, „*A balatoni gőzhajózásról*” című, 1846-ban megjelent könyvében így írt erről: „*Ha a Balatonnak kellő medrébe az is megtörténnék, mit halak mesterséges szaporítása végett tehetni és tenni szokás, még több hal lehetne, mint most van. Célszerűen felállított és a Balatonnal szoros összefüggésben levő halastavak által, melyek főképp a somogyi parton felette könnyen volnának létesíthetők, meg lenne mentve a fogas sajtyszerű neme is.*” A gondolattól a megvalósulásig aztán sok időnek kellett eltelnie... Sajnos ma sem rózsás azonban a helyzet. A vészesen csökkenő mennyiségű halállomány rontja a halászat eredményességét, ugyanakkor mind több gondot okoz a horgászoknak. A növényevő halak betelepítésével elpusztították a tó növényállományát, elsősorban a nádasokat, megbomlik a Balaton biológiai egyensúlya. Az angolna betelepítése is rossz döntésnek bizonyult, számos balatoni halfaj esett áldozatul, illetve csökkent katasztrófálisan állománya a telepítés következtében. Tavunk egyik jellegzetes, nagy mennyiségben előforduló hala a garda:

garda J. *Pelecus cultratus*. R. 1327: *gordaa* (MNY. 63), 1525 k.: *garda* (Ortus és MNY. 11),

1799: *garda* 'ua.' (Mitterpacher), 1801: ua. 'Clupea alosa' (Földi), 1833: ua. 'Clupea alosa' (Dankowsky), 1846: *gárda* 'Pelecus cultratus' (ÁM.), 1847: *garda-hal* (Vas G.Életkép), 1863: *garda* (Heckel), 1865: ua. (Hunfalvy), 1882: *vágó gárda*, *gárdahal* (Chyzer), 1884: *garda*, *gyargya*, *gárdakeszeg*, *kardahal*, *karda* 'ua.' (Nyr. 13). A garda elnevezésnek a népnyelvben számos alakváltozata használatos, a Balatonnál ÚMTsz.: *korda* (Zala, Somogy m.), *garda küsz* (Keszthely), *gardaküsz* (Siófok) 'közepes nagyságú szélhajtó küsz' | HalK.: *garda* (Balaton). Más nyelvjárásokban pl. ÚMTsz.: *gargya*, *korda*, *kardakeszeg*, *kardkeszeg* | HalK.: *gárda*, *gorda* | Chyzer: *gárdahal* | Unger: *vezérgarda*. A népnyelvben gyakran sorolják a gardát a keszegfélékhez, pl. SzegSz.: *karda keszeg*, *galla keszeg* | Beke: *kard-keszeg*, *karda-keszeg* | Bálint: *galla keszeg* | Szilágyi: *gargya*. Ilyen terminus társnevei között a *villámkeszeg*, *kaszakeszeg*, *balatoni keszeg*, *hosszú keszeg*, *lánakeszeg* tájnév is.

Garda

A *Pelecus cultratus garda* neve a *kard* főnévvel függ össze, a *garda*, *gorda hal* neve eredetileg *karda*, ill. *korda* lehetett. Némely vidéken máig is *kardkeszegnek* hívják. Herman Ottó a *sugár kardos*, *sugár keszeg* nevet adta neki, a magyarított Brehm is ezen a néven tárgyalja, mert „*alakja sugár, igen lapos a sugár test.*”

A garda a pontyfélék családjának egyik legjellegzetesebb alakú hala. Teste megnyúlt, két oldalt lapított, háta egyenes, hasa ellenben erősen ívelt, egyedi testformája a névadás szemléleti háttere. Igen jellegzetes ívesen görbült és élben összefutó hasának vonala. Korábbi tudományos nevei, a *Cyprinus cultratus* L., *Chela cultrata* Cuv., *Leuciscus cultratus* C.V., *Abramis cultrata* Nills., illetve mai neve a *Pelecus cultratus* is, mind a latin *culter* 'kés' szóval alkotottak. Tulajdonképpen 'kés formájú bárd' a mai név jelentése. Vö. még görög *peleküsz* 'bárd, fejsze', francia *rasoir* tkp. 'borot-

va': gardahal, német *Messerfisch* tkp. 'késfal'. Már Bél Mátyás is összeveti egy német hálnévvel (Tractacus de Re Rustica Hungarorum. Sopron, 1730-40) a magyar *kardos hal* nevet: ném. *Sichling*, a sarló 'Sichel' szóból, melyhez való hasonlóságát a hálnak már az ókorban említi Ovidius. Vö. még dán *Sabelkarpe*, finn *miekka-kala*, orosz *Sabla-ryba*, német *Schwertfisch*, *Messerkarpfen*, szerbhorvát *sabljak*, szlovák *šablár* 'ua'. Jövevényszóként elemzett magyarázatai a latinból (Simonyi: Nyr. 39, Gombocz: MSFOu. 30), illetve a törökből (Munkácsi: Ethn.4 és Gombocz: Honfoglalás előtti török jövevényszavaink) nem vehetők komolyan.

A garda társneveinek nagy része szintén alakleíró kifejezés, ilyen a *görbepaduc* (R. 1887: *görbe paducz* (HalK.). N. Unger: ua. (Erdővidék) | Gyurkó: ua. (Olt mentén) terminus. A garda jellegzetes, összetéveszthetetlen testalkata a magyarázat erre a más hálnévvel, jelzős szóösszetétellel való jelölésre. Ugyanez a névadási szemlélet háttere a következő neveinél. Tájnyelvi *hosszúkeszeg*, *hosszúkeszeg* (ÚMTsz., Bálint), *szabóhal* (R. 1884: Nyr. 13, 1887: HalK.). Ez utóbbi esetleg a német *Schneiderfisch* 'ua.' tükörfordítása). További hasonneve a *kardkeszeg* (R. 1884: *kardos vágóhal* 'ua.' Nyr. 13). A *kardos vágóhal* Petényi Salamon névadása. Idetartozik természetesen a *kaszahal* (R. 1865: *kaszakeszeg* Hunfalvy, 1884: ua. Nyr. 13, 1887: ua. HalK.) is, mely idegen nyelvbe is átkeült, a kárpátukrán *koszogol* 'ua.' (Vladykov) a magyarból való átvétel. Homonim név a *lánakeszeg* (R. 1882: *lána keszeg* Chyzer, 1887: *lánakeszeg* HalK.) terminus is, hiszen a penge, kard alakú hal elnevezése a *lána*, *lána* 'eszközök vasból készült részének lapja, lemeze, az ásó vaslemeze lapos felülete' (ÚMTsz.) jelentésű szóval alkotott. Említhetjük még a garda *vágó hal* (1590: *vago hal* SzikszF., 1604: *vágó-hal* MA., 1840: ua. Szirmay, 1846: ua. ÁM, 1865: *vágóhal* Hunfalvy, 1868: ua. Kriesch), valamint *szobbár* (R. 1863: ua. Heckel, 1865: ua. Hunfalvy, 1868: *vágó szobbár* 'ua.' Kriesch) nevét is. A Balaton gardájának ez utóbbi, magyartalan neve a fenti forrásokon kívül sem előttük, sem utánuk nem fordul elő szerencsére.

A garda nagy példányainak elnevezése a Balatonnál a *vezérgarda*: „melyek a rajokat vezetik” (Unger).

A garda balatoni *látott hal* társneve [R. 1887: ua. (HalK.), 1932: ua. (Viski). N. HalK.: ua. (Tihanyi)] pedig onnan ered, hogy a halászbokrok egy-

egy tagja a tihanyi félsziget egy magaslatáról kémelve a vizet, jelekkel irányította a halászokat a nagy tömegekbe verődő és vonuló gardacsapatok irányába. A garda ugyanis ősszel, a víz lehülésekor tengeri heringekhez hasonlóan óriási rajokba tömörül, és vándorolni kezd a Balatonban. Ha a víz nyugodt, és köd sem zavarja a látást, a magaslatokról a vándorló rajok sötétebb színükről felismerhetők. Megbecsült tagja volt a halászbokroknek a „hegyenjáró”, aki mozdulataival, subájának lengetésével segítette a halászokat a halraj bekerítésében. Egy korabeli tudományos folyóirat, az 1834. évi *Tudományos Gyűjtemény* balatoni ismertető cikkében írja, hogy „Még egy neme van a Balatonbéli Halaknak, a melly kimondhatatlan sokasága miatt nevezetes: ezt Kardának vagy gardának hívják. Ezen kis és vékony hal, formájára és nagyságára nézve hasonlít a héringhez, és valamint a héring az Északi tengerekben bizonyos idő táján szörnyű nagy seregekben jelenik meg, úgy a Garda is némelly hónapokban oly számosan költözik egyik részéről a Balatonnak a másikára, hogy a víznek a színét egészen elborítja...” A halászok némelykor negyven, ötven szekeret is megtöltöttek gardával: „ezzel, ha bésóztatik, héring gyanánt lehet élni.”

Novemberben költözik a garda a tihanyi öblökbe, mélyebb vizekbe. *Balatoni hering* (R. 1887: ua. (HalK.) és *heringhal*, nyelvjárási *héring* (ÚMTsz.) neve azzal van kapcsolatban, hogy csapatosan szokott vonulni, és ilyenkor nagy tömegekben fogható, mint a tengeri hering.

A *Pelecus cultratus balatoni keszeg* társneve pedig a garda élőhelyére utal, jellegzetes hala a Balatonnak.

A garda tisztításakor a pikkelyeket régebben összegyűjtötték, mert azok gyöngyház anyagát egykor iparilag elválasztották és felhasználták. A guanint műgyöngyök és körömlakk előállítására használták. Exportképes termékünk volt, a két világháború között német és francia cégek vásárolták és forgalmazták.

A garda elkészítésénél igen fontos az ízletes hal alapos beirdalása, bevagdosása, mert az oldala nagyon szálkás. A háti oldal y-szálkái a legveszélyesebbek. Hagyományos vélekedés szerint legalább 72 vágás szükséges egy-egy oldalon egy átlagos méretű gardánál. A vágások ugyanis átmetszik a szálkákat, és a bedörzsölt só néhány óra alatt felpuhítja a csontszálakat. Az igazi nyárs az orgonavessző, a legalkalmasabb tűz forrása pedig az előző évi venyige. A kiszáradt szőlővessző parazsán sül

át egyenletesen ropogósra a nyársra húzott garda. Jókai szemléletesen írta le a gardasütést (Utolsó napjai a fürdő-idénynek. 1873): „*Este későn hat, állig begombolkozott férfi toppan be szobánkba s jelenti, hogy fogva van már a garda. De nem csak fogva, sőt száz vágással kivégezve, sőt nyársra húzva és kegyetlenül megpaprikázva. A tűz is ég már a garda számára. Erre aztán a fürdősereg egész maradványa, férfi, asszony mind megindul a gardasütés színhelyére, fegyverkezve késekkel és pisztolyokkal (mikben bor van). De hát mi az a garda? Az a Balaton heringje. A tábor számra költöző hal, melynek vándorlását messziről meglátni a víz színe fölött, a hogy a hátaik csillámlanak; úgy hogy mikor vasárnap délelőtt Tihanyban legjobban tartja a misét a pap a kéttornyú templomban, a kiállított őr elrivallja magát: jön a garda! ott hagy minden ember misét, papot, templomot, s szalad a csónakokhoz a gardát fogadni. Hanem hát a gardát nem mesterség megfogni, de mesterség megsütni... A gardát csak cserepecsikon lehet sütni. Egy szakácskönyv sem szól róla, hogy mi az a cserepecsikon sütés. Megrakják a nagy tüzet kiűnn a Balaton parton, egy szép szabad tarlón, azt hagyják parázssá hamvadni; akkor minden egyes garda egy fanyársra felhúzva a máglya széléhez tűzetik a földbe, míg egész kör támad a parázshalom határán, s az ekként felnyársaltak kísérteties süstörgéssel pirulnak ott körben; mikor az egyik felük megsült, a nyárs másik oldalára csavartatik.*”

Számos néprajzi adat bizonyítja, hogy a garda még a legutóbbi időkben is – a keszeggel együtt – a Balaton-mellék fontos kenyérhala volt, a nép táplálkozásában a garda halászatának nagy jelentősége volt. Nyék Sándor szövegfolklor kutatásaiból idézünk egy részletet: „*Hát még a látott hal, a csoportban vándorló garda? ... Tihanyba ment a mise. – Mesélte egy főhalászmester. – Ott sok a halász. Egy még kint leste a halat. Az apát úr éppen énekülte: Përomnia székula-, mikor a leső embër bekiátott: Gyerünk sógor, mind garda! – Lett erre nagy kifutás. Csapot-papot hagytak a halászok, rohantak a gardára...*” (Dencs János elmondása 1953-ból).

csurgóküsz J. *Alburnus alburnus*. A küsznek rengeteg társneve van, pl. fejrke, fűzfahal, hullámhal, huszárkeszeg, pehelyhal, pisze, snájder, sneci, szélhal, tejhal stb. Áramvonalas, nyúlánk testű, apró hal. Kedveli a nyílt vizet, csapatokba verődve vonul. Az ívó küszcsapatától – változékony időjárású években – még nyáron is szinte forr a víz. A Balatonban az ikra jelentős része elpusztul a hul-

lámzás által ráhordott üledék miatt. Pedig a ragadozóhalak fontos táplálékbázisát adják a küszök. A legtöbb horgász a gyerekkori küszözéssel, a „snecizéssel” oltódott be a horgászszennedéllyel.

A *csurgóküsz* népnyelvi elnevezés, Unger Emil jegyezte le a Balatonnál. Az ÚMTsz. értelmezése szerint ’téli tartózkodásra összeverődő apró halfajta’.

Csurgóküsz

bárdkeszeg J. *Abramis brama*. N. HalK.: ua. ’dévér, a nagyja’ (Balatonfüred). A Füreden lejegyzett alakleíró elnevezés a dévér testformájára utal. Siófokon a gardát is emlegetik így, szintén éles, ívelt hasa alapján.

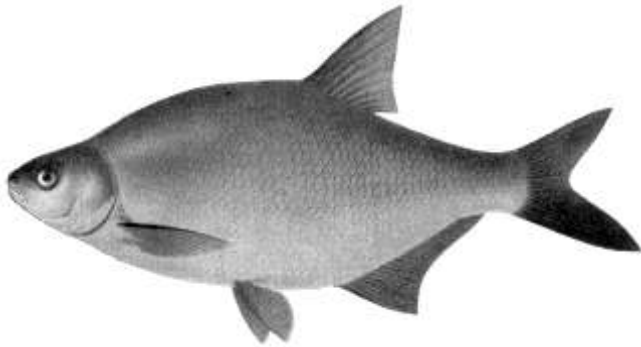

Bárdkeszeg

dévér J. *Abramis brama*. Magas testű hal, feje viszonylag kicsi, háta szürkés, szája ormányszerűen kinyújtható, a nyakszirtnél jellegzetes törés figyelhető meg, majd a hátvonal meredeken emelkedik. Nyáron kisebb, ősztől nagyobb csapatokban él. Bár jóval nagyobb is megnőhet kivételesen, általában a 2 kg körüli példányok már ritkák. Tömeges előfordulása miatt a halászat egyik legfontosabb halfaja. Utánpótlása a természetes szaporulatból származik. Nyíltvízi hal, ezért a mélybe húzódó dévércsapatok a horgászok számára nehezebben hozzáférhetőek. Szálkássága ellenére kedvelt zsákmány, mert húsa sütvé ízletes.

A *dévér* hálnév igen korán felbukkan a magyar írásbeliségben, már 1545-ben adatolt: *dever* (OkI Sz.), majd 1622: *dévérkeszeg* (HalK.), 1726: *dewer-kesegi* (Marsilius), 1767: *dévér* (PPB.), 1794: *dévér-keszeg* (Grossinger), 1801: ua. (Földi), 1803: *dévérponty* (EWUng.), 1807, 1811: *dévér* (EtSz.), 1830: ua. (Reisinger), 1833: ua. és *dévér-*

ponty (Dankowsky), 1840: *dévér* (Szirmay), 1846: ua. (ÁM.), 1863: ua. (Heckel), 1865: ua. (Hunfalvy), 1868: *dévér dobáncs* 'Squalius leuciscus' (Kriesch), 1884: *dévér*, *dévérkeszeg* (Nyr. 13). Ahol nincs más jelentés megadva, mindenütt 'Abramis brama'.

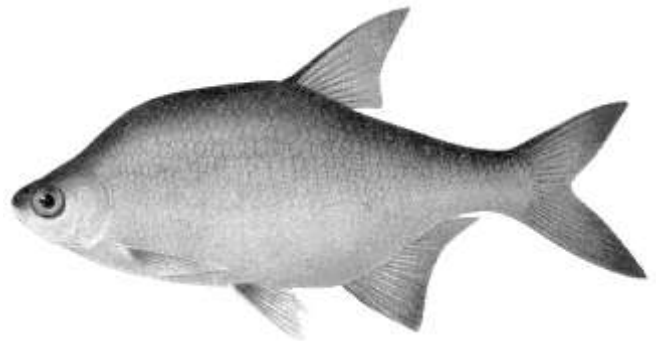
Dévérkeszeg

A népnyelvben a Balatonnál N. Jankó: *dévérkeszeg* (Balaton) | ÚMTsz.: ua. (Tihany). Az ország más helyeinek nyelvjárásaiban is megvannak a név alakváltozatai; ÚMTsz.: *dévér*, *dier*, *dévérkeszeg* | HalK.: *dévért-keszegi* | SzegSz.: *dévérkeszeg* | OrmSz.: ua. | Kovács: *diër*, *diërlapinta*, *karikadiër*. Munkácsi Bernát szerint (Ethn. 4) szláv jövevényszó. Ezt azonban nem támasztja alá az a tény, hogy a szláv nyelvek közül csak két szomszédosban található meg ez a halnév. Így inkább éppen fordítva áll a dolog, azokban jövevényszó a magyarból; vö. kárpátukrán *devir*, *diver*, *divir* 'Abramis brama' (Vladykov), szerbhorvát *dever*, *deverika*, *diver* 'ua.' (UESkr.). A szerbhorvátban 1880-tól adatolható, és ez a – magyar szótörténethez képest – igen késői átvétel is a magyarból való kölcsönzésre mutat. Ismeretlen eredetű halnevünk, valószínűleg belső nyelvi fejlemény. Ma szaknyelvi szó.

cédula keszeg J. *Blicca bjoerkna*, *karika keszeg*. Igen sok további társneve van, ilyen az ezüstös balin, a büke, a dobóka, a gyöngyhal, a jegeskeszeg, a levélkeszeg, a tányérhal stb. Magyarországon szinte minden állóvízben előfordul, szereti a hínárosokat, nem kedveli annyira a mély vizeket, mint pl. a dévérkeszeg. Nagy fogyasztója az árvaszúnyog-lárváknak. Elérheti az 1 kg-os súlyt, de már félkilós példányai is ritkának számítanak. Teste magas, oldalról erősen lapított, egész testalkata nagyon hasonló a dévérkeszegéhez, azzal gyakran össze is tévesztik. A hátvonal töretlenebb íve és nagyobb pikkelyei alapján lehet megkülönböztetni.

A *cédula keszeg* név először Herman Ottónál bukkan fel (1887: HalK.). A *karika keszeg* találó

balatoni neve alakleíró elnevezés, a hal testének laposságára utal.

Cédula keszeg

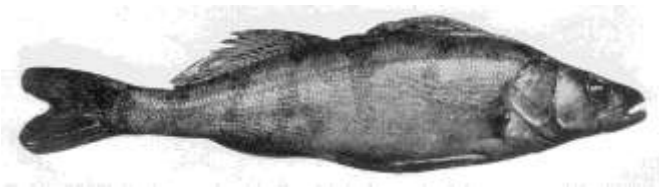
bandár J. *Stizostedion volgensse*. A kősüllő vagy tarka süllő, tótsüllő, vadsüllő zömökebb a fogassüllőnél, és sokkal kisebbre nő, a fél kilónál nagyobb példányok már ritkák. Szájában hiányoznak a fogasra oly jellemző, úgynevezett ebfogak. Háta zöldesszürke, oldala ezüstös. Szép kékesfekete harántcsíkok díszítik. Kevésbé igényes a környezetével szemben mint a fogas, 1986-ban például a balatoni halászsákmányba kerülő kősüllők szinte 60–70 %-át a jobban felmelegedő, oxigénben szegényebb vizű Keszthelyi öbölben fogták. Kedvelt horgászhal is, mert nem túl szálkás, és húsminősége kiváló.

Süllőzsákmány

A kősüllő népnyelvi *bandár* nevét először Herman Ottónál találjuk (1887: HalK.), majd 1927-ben Lovassy Sándor könyvében (Magyarország gerinces állatai. Bp.). A nyelvjárásokból Jankó János jegyezte le a Balatonnál, az ÚMTsz. adata Fonyódról való. Az elnevezés ugyanakkor szerte az országban

használatos; vö. ÚMTsz.: ua. 'süger' (Tolna), 'halfajta' (Baja) | HalK.: ua. (Pinnyéd) | SzegSz.: *bondárhal* 'vastag, sötét halfajta' | Bálint: ua. (Tiszaszentmiklós) | Hal. 33: *bandár* 'kősüllő' (Budapest, Baja) | Gyurkó: ua. (Körösök alsó folyásán) | MNy. 40: ua. 'süger' (Sárköz) | Unger: ua. (Apatin). Unger azt jegyzi meg, hogy „magyaros német név” magyarországi német halnevek között. A nagy szlavista, Kniezsa István pedig Beke (Hal. 33) és az Etimológiai Szótár nyomán a magyar halnevet szláv jövevényszónak tartja; vö. szerbhorvát *bandar* 'süger' (SzlJsz.). Mivel azonban csak ebben az egyetlen szláv nyelvben van meg ez a hálnév, a magyarban viszont elterjedt belső nyelvi fejlemény – minden bizonnyal *bandázik*, *bandázó* szavunkból –, valószínűleg éppen fordítva áll a helyzet, az ottani szó való a magyarból. Vö. szerbhorvát *bandar* 'süger' (RSzK.), *bandras* 'ua.' (Vutskits), *bandára* 'ua.' (Rječnik hrvatskoga jezika 1), *bandal*, *bandaricse* 'ua.' Horvátországban és Szlavóniában (Medic 1). A hálnév magyar eredetének igazolására l. még a következő néprajzi adatot: „bandázik a süllő: csoportban jár” (MNy. 40).

Kősüllő

A rövidítések jegyzéke

ÁM. = Háromnyelvű fejtő állatnév műszótár. Pest, 1846.

Bálint = Bálint Sándor: A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete I. (a Móra Ferenc Múzeum évk.) 1974–1975.

Chyzer = Chyzer Kornél: Zemplénmegye halai. Igló, 1882.

Dankowsky = Dankowsky Gregor: Magyaricae linguae lexicon. Posoni, 1833.

Ethn. = Ethnographia. Bp., 1890–.

EtSz. = Gombocz–Melich: Magyar etymológiai szótár. Bp., 1914–1944.

EWUng. = Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Bp., 1992–

Földi = Földi János: Természeti história. Pozson, 1801.

Grossinger = Grossinger, J. B.: Universa historia physica regni Hungariae. Posonii, 1794.

Gyurkó = Gyurkó István: Édesvízi halaink. Bukarest, 1972.

Hal. = Halászat. Bp., 1932–.

HalK. = Herman Ottó: A magyar halászat könyve I–II. Bp., 1887.

Heckel = Heckel, J.: Magyarország halainak rendszeres átnézete (in: Magyar Orvosok és Természetvizsgálók VIII. nagygyűlése)

Hunfalvy = Hunfalvy János: A magyar birodalom III. Pest, 1865.

Jankó = Jankó János: A Balaton-melléki lakosság néprajza. Bp., 1902.

Kriesch = Kriesch János: Halaink és haltenyésztésünk. Pest, 1868.

Marsilius = Danubius Pannonico-Mysicus. Hagae et Amstelodam, 1726.

Medic = Medic, M.: Tredje kolo ihtiboskih bilezsaka. in: Spomenik 64, 1925.

Mitterpacher = Mitterpacher, L.: Compendium historiae naturalis. Buda, 1799.

MNy. = Magyar Nyelv. Bp., 1905–.

MSFOu. = Mémoires de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki, 1890–.

Nyr. = Magyar Nyelvőr. Bp., 1872–.

OkI Sz. = Magyar Oklevél-szótár. Bp., 1902.

OrmSz. = Kiss Géza: Ormánysági Szótár. Bp., 1952.

Ortus = Ortus Sanitatis. 1525 k.

PPB. = Pápai Páriz Ferenc szótára, Bod-féle bővített kiadás. Szeged, 1767.

Reisinger = Reisinger, R. J.: Specimen ichthyologiae. Buda, 1830.

RSzK. = Recsnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika. Beograd, 1959.

SzegSz. = Bálint Sándor: Szegedi Szótár I–II. Bp., 1957.

Szirmay = Szirmay András: Pisces aquarium Hungariae. Vindobonae, 1840.

SzlavSz. = Penavin Olga: Szlavóniai szótár I–III. Újvidék, 1967–1978.

SzlJsz. = Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai.

UESkr. = Hadrovics Lajos: Ungarische Elemente im Serbokroatischen. Bp., 1985.

Unger = Unger Emil: Magyar édesvízi halhatározó. Bp., 1919.

Viski = Viski Károly: Tihany őshalászata. Népr.Ért. 1932: 37–54.

Vladykov = Vladykov, V.: Lidové názvy ryb na Podkarpatské rusi. Užhorod, 1927.

Vutskits = Vutskits György: A Magyar Birodalom halrajzi vázlata. Keszthely, 1904.

Helyreigazítás

A 2008. októberi (2.) számban, a 21. oldalon Pálffy Károly neve helyesen: Pálffy Károly.

A 2008. decemberi (3.) számban, a 8. oldalon a kép aláírásában sajnálatos módon elírás történt.

Helyesen:

Az Écsy-család: balról a második Écsy László, körülötte örökbe fogadott unokahúgai és unokaöccse: Écsy Antónia, Écsy Mária, Écsy József (Pepi), jobboldalon ül Écsy László nővére: Mária.

A hibákért olvasóink szíves elnézését kérjük.